

УДК 911.3

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2018.04.025>**Г.П. Підгрушний¹, М.Д. Бикова²**¹Інститут географії Національної академії наук України, Київ²Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Київ

ВИРОБНИЧІ ТЕРИТОРІЇ КИЄВА: МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ

Мета статті – розкрити методологічні підходи до дослідження, чинники та етапи формування виробничих територій Києва. Установлено, що просторова організація промислового виробництва Києва сформувалася в результаті проходження 4 хвиль урбогенезу, які зумовлені динамікою циклів Кондратьєва-Шумпетера. Проведено загальну типізацію виробничих територій Києва за функціональними особливостями та спеціалізацією промислового виробництва, визначено рівень їх деіндустріалізації.

Ключові слова: виробничі території; промислові зони та райони; територіальні групи підприємств; урбогенез; цикли Кондратьєва-Шумпетера; деіндустріалізація; Київ.

H. P. Pidhrushnyi¹, M. D. Bykova²¹Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv²National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv

THE INDUSTRIAL AREAS OF KYIV: THE RESEARCH METHODOLOGY AND FORMATION HISTORY

The aim of the paper is to reveal the methodological approaches to the study of the factors and stages of Kyiv industrial areas formation. It was established that the spatial organisation of Kyiv industrial production was formed as a result of the passage of 4 waves of urbogenesis, which could be explained by the dynamics of the Kondratiev-Schumpeter cycles. Kiev industrial territories types according to the functional features and specialisation of industrial production have been carried out, the level of their deindustrialisation has been determined.

Keywords: industrial areas; industrial zones and districts; territorial groups of enterprises; urbogenesis; Kondratiev-Schumpeter cycles; deindustrialisation; Kyiv.

Актуальність теми дослідження

Серед сучасних проблем розвитку міст та регіонів країни чільне місце посідають проблеми просторової організації господарства, особливо промислового виробництва. Просторова організація промисловості в останні десятиріччя зазнала істотних трансформацій і її розвиток нині відбувається в складних умовах. Пов'язано це як з низьким фінансово-інвестиційним забезпеченням самого виробництва, так і з подорожчанням територіального ресурсу, що зумовлено дією ринкового ціноутворення на вартість земельних ділянок загалом, і, особливо, в межах населених пунктів. До того ж, все це відбувається на тлі об'єктивних процесів деіндустріалізації, які набули в Україні гіпертрофованих масштабів.

Однією з головних причин, що зумовили таку ситуацію, слід вважати низьку спроможність еко-номік пострадянських країн до подолання фа-зового бар'єру [1] при переході від третього та четвертого до п'ятого і шостого технологічних

укладів. Як показують дослідження, сьогодні в економіці України виробництва третього технологічного устрою складають близько 58 %, четвертого – 38 %, п'ятого – 4 %. Виробництва шостого технологічного устрою в країні практично відсутні [2]. В той же час, в економіці США частка виробництв четвертого технологічного устрою становить близько 20 %, п'ятого – 60 %, шостого – 5 % [3]. Подібна картина спостерігається і в інших розвинутих економіках світу.

Отже, в умовах глобалізації промисловість України залишається на значно нижчому від передових країн світу технологічному рівні і, як наслідок, має низьку ефективність функціонування та конкурентоспроможність. Все це зумовило катастрофічне зниження промислового виробництва країни, його масштабні, часто деструктивні трансформації, які істотно вплинули на просторову організацію промисловості, її процеси та форми.

Загальне зниження масштабів промислового виробництва зумовило падіння рівня його територіальної концентрації та зосередження в окре-

мих центрах і регіонах. Об'єктивно цей процес супроводжувався послабленням, а часто і розривами господарських зв'язків між підприємствами, що призвело до «розмивання» сформованих у попередні періоди форм просторової організації промисловості – промислово-територіальних утворень різної величини та ієрархічного рівня. Найгостріше ці процеси проявилися на локальному рівні – в межах окремих міст та міських агломерацій.

Занепад виробництв третього та четвертого технологічних укладів визначає необхідність дослідження напрямків та закономірностей трансформації просторової організації промисловості в умовах становлення п'ятого технологічного устрою та переходу до постіндустріального суспільства. Ці умови висувають якісно нові потреби щодо розміщення виробництва, організації господарських зв'язків, формування територіальної спеціалізації тощо.

Модульні виробництва п'ятого технологічного устрою, засновані на постфордській моделі організації та функціонування, є досить гнучкими щодо дії факторів розміщення та формування технологічних зв'язків. У контексті цього постає проблема «імплантації» та «вживання» виробництв п'ятого технологічного устрою в уже існуючі форми просторової організації промислового виробництва країни, їх трансформації в умовах становлення постіндустріального суспільства. Вирішення цих проблем має першочергове значення для великих міст, зокрема і для Києва як основного господарського центру країни.

Мета публікації – розкрити чинники та етапи формування виробничих територій Києва, проаналізувати сучасні проблеми їх розвитку та визначити напрями трансформації.

Виклад основного матеріалу

Розвиток просторової організації промисловості на мікротериторіальному рівні тісно пов'язаний із структуруванням міського простору. Цей зв'язок досить чітко простежується в усіх класичних теоріях, які інтерпретують даний процес.

Так, у теорії концентричних зон міста, розробленій Р. Парком та Е. Берджесом ще в 20-х роках минулого століття чітко виділялась так звана зона переходу між центральним діловим районом міста та його приміською зоною і зоною резиденції заможних верств суспільства. Саме у цій зоні переходу (внутрішньому місті) і зосереджуються

промислові підприємства.

Значну увагу локалізації промисловості у міському просторі приділено і в багатоланковій теорії Ч. Харріса та Е. Ульмана, розробленій у післявоєнний період. У ній зазначається, що промислові підприємства у своєму розміщенні орієнтуються на зручне транспортне положення і в межах міста концентруються біля залізниць, портів тощо.

Сучасні моделі структуризації міського простору чітко фіксують його динаміку та функціональні зрушення, що відбуваються в ньому. Так, зокрема, в моделі структуризації, розробленій М. Уайтом, перехідна зона, де значною мірою зосереджена промисловість, визначається як зона стагнації [4]. Її занепад у сучасних умовах зумовлюється низькою інвестиційною привабливістю, що знижує можливості ефективного використання цієї території.

Отже, еволюція теоретичних поглядів та підходів до структуризації міського простору досить чітко фіксує динаміку просторової організації промисловості, яка проявляється в процесі розвитку міст, їх територіального зростання. На нових ділянках, що увійшли до міста при його розширенні, базувалися нові промислові підприємства, формувалися їх територіальні поєднання.

В той же час промислові території, що залишилися у середмісті, поступово змінюють свій господарський профіль, втрачаючи промислово-виробничу функцію.

Питання виділення та типізації форм просторової організації промислового виробництва та міст розробляються головним чином у практиці містобудування й територіального планування. Виділення конкретних форм (компонентів) просторової організації промисловості здійснюється у рамках загального функціонального зонування території міст і є його невід'ємною частиною.

Потреба у функціональному зонуванні території міст в процесі планування їх розвитку гостро проявилась в період переходу до стадії індустріального розвитку. Цей період характеризувався появою нових форм організації виробництва, основними з яких були великі промислові підприємства (заводи і фабрики). Їх створення та функціонування в своєму розміщенні орієнтувалося на групове зосередження в межах міст, що забезпечувало виникнення агломеративного ефекту, сприяло зростанню ефективності виробництва. Це, в свою чергу, активізувало процеси урбанізації, вело до стрімкого зростання чисельності на-

селення міст, їх територій.

У цих умовах нагальною необхідністю розвитку ставало впорядкування території міст за характером її переважного використання (виконуваних функцій), що певною мірою забезпечувало сприятливі умови проживання населення та ефективне функціонування господарства. Необхідність функціонального зонування території як ключового принципу містобудування остаточно була закріплена у так званій Афінівській хартії, розробленій Ле Карбюзьє та прийнятій Міжнародним конгресом сучасної Архітектури (CIAM) у 1933 році. В цьому документі, поміж інших функціональних зон міст, виділяються виробничі території. По суті, вони і є основними формами просторової організації промисловості на мікротериторіальному рівні.

Функціональне зонування території міст загалом і виділення різних типів їх виробничих територій – складна дослідницька процедура, що потребує врахування цілої низки чинників та особливостей міського розвитку. До їх числа належать величина міст, їх територіальна конфігурація, наявні умови та ресурси, особливості історичного розвитку тощо. Орієнтовні критерії виділення виробничих зон міст України представлені у відповідних Державних будівельних нормах і правилах [5, 6] та деталізовані у методичній літературі [7].

До виробничих (промислово-виробничих, промислових) територій міст відносяться: зони, райони, вузли та територіальні групи підприємств.

Виробничі зони являють собою «функціонально спеціалізовані частини території міста, до складу яких входять об'єкти матеріального виробництва, комунального господарства виробничої інфраструктури, інші об'єкти невиконавчої сфери, які обслуговують матеріальне і нематеріальне виробництво» [7, с. 61]. Це планувально цілісні утворення, що можуть займати площу від 500 до 2000 га, в яких частка територій з суто виробничими функціями становить 60 – 65 %.

Виробничі райони міст – це спеціалізовані територіально-планувальні утворення, сформовані низкою виробничих підприємств, обслуговуючих та інфраструктурних об'єктів. Їх площа становить 300 – 500 га, а частка виробничої забудови складає не менше 70 %.

Вузол – комплексне виробничо-територіальне утворення зі спільною інженерно-технічною інфраструктурою, допоміжними виробництвами

тощо. Площа вузла може становити 100 – 300 га.

Територіальні групи підприємств складаються, як правило, з декількох середніх та невеликих підприємств без розвинутої зовнішньої інженерно-технічної інфраструктури і займають територію 20 – 100 га [7, с. 63].

Виробничі території, насамперед, райони залежно від технологічних особливостей виробництва, архітектурно-планувальних, екологічних, транспортних та інших особливостей поділяють на декілька категорій.

Просторова організація промислового виробництва Києва формувалася в результаті проходження 4 хвиль урбогенезу, які корелюють з динамікою циклів Кондратьєва-Шумпетера (ЦК) в економіці України [8].

В період першого ЦК (1760 – 1845 рр.) місто розвивається переважно як військово-адміністративний центр, в якому здійснювалось масштабне фортифікаційне будівництво. Найбільшим підприємством міста став завод «Арсенал». В межах міста також локалізувалась низка дрібних підприємств, що спеціалізувались на виробництві продуктів харчування, напоїв, свічок, одягу, взуття, обробці шкіри тощо. Переважно на околицях міста розміщуються численні цегельні заводи, (Деміївка, Куренівка та ін.), підприємства по виробництву кахлі та скла, млини тощо. В середині XIX ст. в Києві та передмістях функціонувало 44 невеликих заводи та 8 фабрик.

Друга хвиля урбогенезу припадає на період 1850 – 1880 рр. і пов'язана із стрімким розвитком виробництв, що базувались на інноваціях другого ЦК – механічному виробництві, що розвивалось на основі парового двигуна, поширенні залізничного транспорту тощо. Саме залізнична станція Києва виступила в ролі мультиплікатора, що забезпечив зростання промисловості міста. Навколо неї формується територіальна група промислових підприємств, основними з яких були: Механічний чавуно-мідноливарний завод Ф. Доната, заснований у 1862 році (пізніше завод «Ленінська кузня»), Металоткацька фабрика Мюллера, 1865 р. (завод металовиробів ім. Письменного), Головні майстерні з ремонту паровозів та вагонів Києво-Балтської залізниці, 1868 р. (пізніше Київський вагоноремонтний завод), Майстерні по ремонту та виготовленню залізничних телеграфів, 1875 р. (завод «Транссигнал») та інші.

В цей період на основі окремих підприємств

та їх територіальних груп формуються та стрімко розвиваються й інші виробничі території міста. Вони переважно локалізуються як у середмісті, так і на тодішніх міських околицях. У 1882 р. на Шулявці будується Чавуноливарний та механічний завод акціонерного товариства Гретера і Криванека (завод «Більшовик»). На Подолі, Кудрявці, Куренівці, Деміївці та в інших районах міста в цей час формуються територіальні групи підприємств, що спеціалізувались переважно на харчовій промисловості. На кінець XIX ст. в Києві функціонувало близько 125 заводів і фабрик та формувалося декілька виробничих районів і територіальних груп підприємств.

Третя хвиля урбогенезу (1900 – 1930 рр.) пов'язана з впровадженням інновацій третього ЦК та розвитком пріоритетних для нього видів промислової діяльності – важкого та середнього машинобудування, хімічної промисловості, супутніх та доповнюючих їх виробництв тощо. В Києві цей період відзначився масштабною модернізацією та переспеціалізацією промисловості. Спеціалізуючими галузями промисловості міста стають машинобудування та хімічна промисловість. На лівому березі формується територіальна група підприємств, спеціалізованих на виробництві продукції органічної хімії – Київський каніфольно-скипидарний завод, 1932 р. (Київський завод полімерних матеріалів), Фабрика віскозного шовку, 1937 р. (Київський комбінат хімічних волокон), Дарницький хіміко-фармацевтичний завод, 1938 р. (Фармацевтична фірма «Дарниця»), Київський регенераторно-гумовий завод «Вулкан», 1940 р. та інші підприємства.

В результаті створення нових виробництв середнього машинобудування, будівельної продукції та легкої промисловості на правобережній частині міста значно розширилися виробничі території. Так, в центральній частині міста стали до ладу такі підприємства як завод електротранспорту, 1906 р., завод «Комуніст», 1930 р. (Київський завод «Радар»); на Лук'янівці – Дніпровський машинобудівний завод, 1900 р. (Київський машинобудівний завод ім. Артема); Куренівці – Київський кабельний завод, 1900 р. (фірма «Укркабель»), Державна чеканно-гравірувальна та ювелірно-штампувальна фабрика, 1924 р. (Київське науково-виробниче об'єднання «Маяк»), хіміко-фармацевтичний завод ім. М.В. Ломоносова, 1925 р. (публічне акціонерне товариство «Фармак»), Шулявці – Чавуноливарний завод

акціонерного товариства «Ауто», 1905 р. (Київський завод автоматики ім. Г.І. Петровського), Святошино – Державний авіаційний завод № 12, 1920 р. (компанія ДП «Антонов»), Відрадному – завод «Точелектроприлад», 1938 р. (завод «Росток») та ціла низка інших підприємств.

Наймасштабніші процеси у розвитку простоорової організації виробництва Києва відбулися в 50 – 80 роках XX століття під час проходження четвертої хвилі урбогенезу. Її виникнення пов'язане із експансією інновацій четвертого ЦК та з розвитком пріоритетних для нього видів промислової діяльності – електротехніки, виробництва засобів зв'язку, радіотехнічної та електронної промисловості, хімії органічного синтезу, транспортного та технологічного машинобудування.

В цей час в Києві створюється близько 200 промислових підприємств. Місто набуває спеціалізації потужного центру точного машинобудування, хімічної, фармацевтичної, легкої та харчової промисловості, виробництва будівельних матеріалів. Серед найвідоміших підприємств, що стали до ладу в цей час, передусім слід назвати завод «Радіоприлад», 1953 р. (Науково-виробниче об'єднання ім. С.П. Корольова); Київський завод реле і автоматики, 1954 р.; Науково-виробниче об'єднання «Славутич», 1956 р.; трикотажну фабрику «Киянка», 1960 р.; Київський завод безалкогольних напоїв «Росинка», 1964 р.; Київський завод обчислювальних машин, 1965 р. (Науково-виробниче об'єднання «Електронмаш»); Київський пивзавод «Оболонь», 1974 р. та інші.

В результаті складних і багатограних процесів промислового розвитку в цей період відбулося безпрецедентне розширення виробничих територій Києва, ускладнення просторової організації його господарства. Саме в 70 – 80-х роках минулого століття остаточно сформувались основні промислові зони та райони Києва [9, с. 70]. Активізація та ускладнення процесів та просторової організації промисловості спричинили низку проблем міського розвитку. Незважаючи на актуальність і конструктивну значимість, це питання все ще недостатньо комплексно висвітлено у науковій літературі.

Аналіз Генеральних планів Києва показав, що виділення виробничих територій в них проводилося досить узагальнено, без повного і всебічного врахування критеріїв та методичних підходів, представлених у відповідних нормативних доку-

ментах [5, 6, 10, 11]. Так, у Генеральному плані Києва 1986 р. основні виробничі території визначалися як «промислово-виробничі райони».

В чинному Генеральному плані Києва 2020 р. вони фігурують під назвою «промрайони». В Генеральному плані Києва 2025 р. для означення виробничих територій використовуються поняття «промзона» та «промрайон». При цьому підходи до їх виділення не збігаються з тими, що запропоновані у нормативних документах.

Така ситуація потребує уточнення й деталізації при виділенні виробничих територій Києва та їх типізації. Пов'язано це з тим, що специфіка формування та особливості сучасного розвитку виробничих територій міста значною мірою визначають можливі напрями їх трансформації у перспективі.

На основі підходів та критеріїв, представлених в нормативних документах, в межах Києва нами виділено такі типи виробничих територій: 2 зони, 19 районів, 28 територіальних груп підприємств, а також окремі підприємства, які знаходяться поза виробничими територіями міста.

Площі виробничих територій та окремих промислових підприємств Києва, які представлені в проектній документації та інших джерелах, істотно відрізняються між собою. Так, в пояснювальній записці до Генерального плану Києва 2020, розробленого Інститутом «Київгенплан» АТ «Київпроект» у 2001 році зазначалось, що площа промислово-комунальних територій міста складає 5,5 тис. га. В основних положеннях Генерального плану Києва 2025, розробленого Комунальною організацією «Інститут генерального плану Києва» вказувалося, що загальна площа промислових та промислово-складських територій міста станом на 2011 рік складала 8342,2 га. В цьому ж документі, відкоригованому у 2015 році, даний показник (площа промислових, науково-виробничих та комунально-складських територій станом на 2011 рік) становив 6912,3 га.

Така невизначена ситуація зумовила необхідність уточнення площ, конфігурації та структури виробничих територій Києва. Це було здійснено нами на основі використання креслень «Опорний план» і «Схема організації промислових та комунально-складських територій» у складі Генерального плану Києва 2020, актуальних супутникових знімків із набору базових карт ESRI, відкритих даних OSM, Google Maps, wikimapia.org, а також даних власних польових обстежень.

Внаслідок проведеного дослідження було встановлено, що загальна площа виробничих територій Києва складає близько 11525 га, в тому числі забудована площа – 7156 га.

У найбільших містах Європи на початку ХХІ століття частка виробничих територій у загальній їх площі коливалася в межах 5 – 15 % [12, с. 243]. Як показують розрахунки, цей показник в Києві в той же період складав близько 13,5 %, що загалом відповідало європейським тенденціям.

Як уже зазначалося, на виробничих територіях розміщується значна кількість об'єктів невикористаної сфери, які обслуговують матеріальне виробництво та соціальну інфраструктуру міст – це склади та бази, установи комунального господарства, інженерної інфраструктури тощо. В окремих випадках ці об'єкти займають значні площі виробничих територій, що істотно змінює їх суто промислову функцію. Отже, в даній ситуації ми можемо вести мову про типізацію виробничих зон за основними підфункціями та їх поєднаннями. Це питання неповною мірою було розкрито як у попередньому ДБН 360-92 «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень» [5], так і у новому, нині чинному ДБН Б.2.2.-12:2018 «Планування і забудова території» [6].

На основі проведеного нами дослідження виділено такі підтипи виробничих територій Києва.

1. *Промислові території* – характеризуються абсолютним переважанням у забудові об'єктів промислового виробництва (понад 50 % забудованої площі);

2. *Промислово-складські території* – мають високу частку у забудові об'єктів промисловості та складського господарства, однак не більше 50 % забудованої площі для кожного із цих видів господарської діяльності;

3. *Промислово-комунальногосподарські території* – характеризуються високою часткою у забудові об'єктів промисловості, комунального господарства та інженерного забезпечення, але не більше 50 % забудованої площі для кожного із цих видів господарської діяльності;

4. *Комунальногосподарські та промислово-складські території* – мають значну частку у забудові об'єктів комунального господарства та інженерного забезпечення, промисловості та складського господарства, але не більше 33 % для кожного із зазначених видів господарської діяльності;

5. *Складські території* – характеризуються

переважанням у забудові об'єктів складського господарства (понад 50 % забудованої площі);

6. *Комунальногосподарські території* – характеризуються переважанням у забудові об'єктів комунального господарства та інженерного забезпечення (понад 50 % забудованої площі).

Залежно від особливостей спеціалізації промисловості виробничих територій нами виділено такі їх підтипи.

А. Переважно одногалузеві, спеціалізовані на машинобудуванні;

Б. Дво- та тригалузеві, спеціалізовані на машинобудуванні у поєднанні з промисловістю будівельних матеріалів, чи харчовою, легкою, або хімічною промисловістю;

В. Багатогалузеві, спеціалізовані на машинобудуванні, промисловості будівельних матеріалів, легкій, харчовій та інших галузях промисловості;

Г. Багатогалузеві, спеціалізовані на хімічній промисловості, будівельних матеріалів, легкій, харчовій та інших галузях промисловості;

Д. Дво- та тригалузеві, спеціалізовані на промисловості будівельних матеріалів у поєднанні з деревообробною промисловістю, чи машинобудуванням, або іншими галузями промисловості;

Е. Дво- та тригалузеві, спеціалізовані на легкій, дерево- та металообробній промисловості у поєднанні з іншими галузями промисловості.

Комплексна типізація виробничих територій Києва станом на середину 90-х років представлена на *рис. 1*.

Суспільно-політичні та соціально-економічні трансформації останніх двох десятиріч істотно вплинули на розвиток планувальної структури міста, і в першу чергу на просторову організацію його господарства. Визначальну роль при цьому відіграли різноманітні чинники – це включення ринкового механізму ціноутворення на землю, низька конкурентоспроможність промислових підприємств в умовах ринкового середовища, становлення нових технологічних укладів у економіці, зростаючий попит на житло в Києві, набуття ним нових столичних та метрополісних функцій тощо.

Усі ці чинники зумовили масштабне скорочення промислового виробництва Києва. Незважаючи на об'єктивний характер деіндустріалізації, яка певною мірою була притаманна всім великим поліфункціональним містам світу в останні десятиліття, в Києві вона мала свої специфічні риси. Передусім це стосується гіпертрофованих масш-

табів деіндустріалізації та невиправдано низьких темпів реіндустріалізації на засадах нових постіндустріальних технологічних укладів. Так чи інакше ці процеси проявились в межах усіх виробничих територій Києва.

Рівень деіндустріалізації розраховано нами як темпи скорочення (приросту) чисельності зайнятих у промисловості виробничих територій міста за період 1995 – 2016 рр. за формулою:

$$P_d = (\Pi_1/\Pi_0 * 100) - 100, \quad (1)$$

де Π_1 – чисельність зайнятих у промисловості у 2016 р.;
 Π_0 – чисельність зайнятих у промисловості у 1995 р.

Динаміку чисельності зайнятих було проаналізовано по 50 виробничих територіях Києва.

На основі аналізу отриманих результатів виробничі території Києва умовно диференційовано за рівнем деіндустріалізації. У випадку, коли P_d набуває значення до -25 %, рівень деіндустріалізації території є низьким; від -25 % до -50 % – середнім; понад -50 % – високим. Масштаби індустріалізації, що також мають місце на окремих виробничих територіях Києва, доцільно визначати абсолютним приростом зайнятих у промисловості.

Темпи скорочення чисельності зайнятих у промисловості Києва набули обвального характеру в період 1990 – 1995 рр. Так, якщо у 1990 р. середньорічна чисельність промислово-виробничого персоналу складала 451,9 тис. осіб, то у 1995 р. ця цифра становила 255, 7 тис. осіб. У 2016 р. середньооблікова кількість штатних працівників, зайнятих у промисловості міста складала 118,9 тис осіб. Таким чином, темпи скорочення зайнятих у промисловому виробництві Києва за період 1995 – 2016 рр. склали -48,9 %. Разом з тим, внаслідок дефрагментації великих промислових підприємств зросла загальна їх кількість. Так, якщо у 1995 р. в місті їх нараховувалося близько 300, то у 2016 р. ця цифра складала понад 670 промислових підприємств. Частка зайнятих у промисловості від загальної кількості працюючих в господарстві міста в цей період зменшилась із 32,0 % до 8,1 %.

Повністю втратили промислово-виробничу функцію три територіальні групи підприємств міста, де P_d складає -100 %. Високий рівень деіндустріалізації має Центральний промисловий район (темпи скорочення чисельності зайнятих на промислових підприємства за період 1995 – 2016 рр. складають -81,7 %), промислові райони Позняки (-89,0 %), Корчувате (-77,8 %), Бортничі

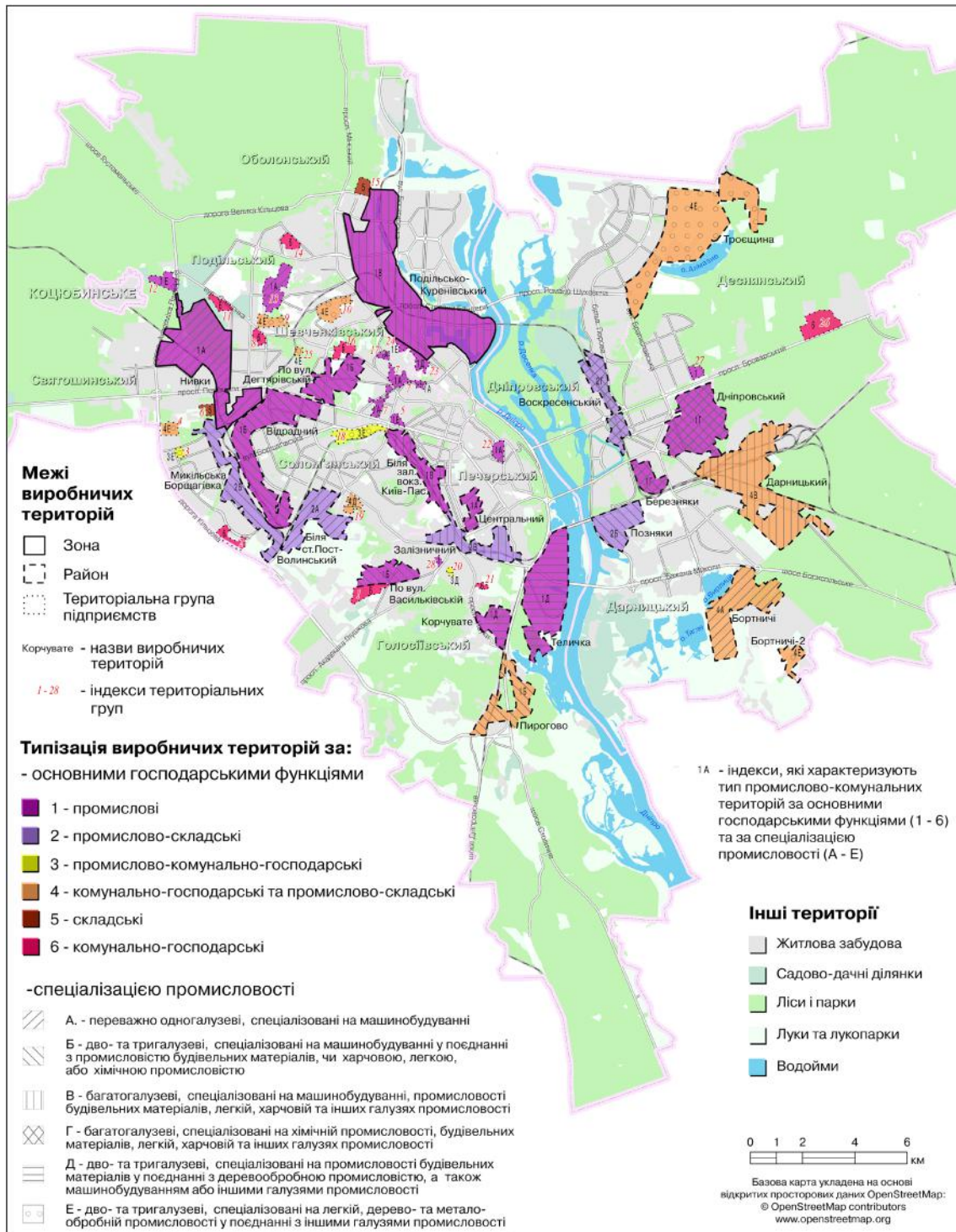

Рис. 1. Київ. Просторова організація господарства, 1995 р.

(-77,5 %), по вулиці Васильківській (-77,0 %), Дарницький (-72,4 %), Дніпровський (-65,0 %), Відрадний (-63,4 %), Залізничний (-59,6 %), Подільсько-Куренівська промислова зона (-58,5%) та п'ять територіальних груп підприємств.

Середнім рівнем деіндустріалізації характеризуються промислові райони Березняки (-49,1%),

Біля залізничного вокзалу Київ-Пасажирський (-43,9 %), По вулиці Дегтярівській (-35,4 %) і Воскресенський (-33,4 %). Найнижчий рівень деіндустріалізації мають промислова зона Нивки (-22,9 %), промислові райони Микільська Борщагівка (-14,3 %) та Теличка (-5,3 %).

Разом із тим, на тлі загальної деіндустріалізації міста відбулось формування фактично нового промислового району – Пирогове, який спеціалізується на машинобудуванні, харчовій промисловості та виробництві будівельних матеріалів; тут зайнято понад 1,5 тис. промислово-виробничого персоналу.

Крім того, за аналізований період у місті сформувалося декілька територіальних груп підприємств, що набули промислової спеціалізації. Певне посилення промислово-виробничої функції спостерігається в промислових районах Троєщина та Бортничі-2, де фіксується незначне зростання чисельності промислово-виробничого персоналу.

Висновки

Розвиток просторової організації промислового виробництва Києва складний та тривалий процес, який полягає у формуванні, розширенні та ускладненні виробничих територій, представле-

них системою промислових, промислово-складських та інших зон, районів і територіальних груп підприємств. Загалом розвиток виробничих територій міста підпорядковується закономірностям стадійно-еволюційного розвитку економіки країни та пов'язаних з ними чотирьом хвилям урбогенезу.

Визначальну роль у сучасних трансформаціях виробничих територій міста відіграли такі чинники як включення ринкового механізму ціноутворення на землю, низька конкурентоспроможність промислових підприємств в умовах ринкового середовища, становлення нових технологічних устроїв у економіці, зростаючий попит на житло в Києві, набуття ним нових столичних та метрополісних функцій тощо. Усі вони в комплексі зумовили деіндустріалізацію, яка набула в Києві гіпертрофованих масштабів.

Сучасний стан та напрями трансформації виробничих територій Києва будуть викладені в наступній публікації.

References [Література]

1. Pekar V. A. (2010). *Global phase barrier and a chance for the Ukrainian jump*. URL: <http://www.pekar.in.ua/Global%20Phase%20Barrier.htm> [In Russian].
[Пекаръ В. А. Глобальный фазовый барьер и шанс на украинский прыжок. 2010. URL: <http://www.pekar.in.ua/Global%20Phase%20Barrier.htm>].
2. Vasilenko V. (2013). Technological structures in the context of the economic system's aspiration for the ideality. *Social and economic problems and power*. Iss. 1(8), 65-72. [In Russian].
[Василенко В. Технологические уклады в контексте стремления экономической системы к идеальности // Соціально-економічні проблеми і держава. 2013. Вип. 1 (8). С. 6. – 72.].
3. Kablov E. (2010). The Sixth techno-economic paradigm. *Science and Life: Journal*. Moscow, 4. [In Russian].
[Каблов Е. Шестой технологический уклад // Наука и жизнь : журнал. Москва, 2010. № 4.]
4. Vagin V.V. (2000). *Urban sociology: Textbook*. Moscow. [In Russian].
[Вагин В.В. Городская социология: учебное пособие. Москва, 2000. 81 с.]
5. *Urban planning. Planning and building of the urban and rural settlements*. (2007). DBN 360-92. (2007-2011). Kyiv. [In Ukrainian].
[Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. ДБН 360-92. Київ, 2007-2011. 142 с.]
6. *Planning and building the territory*. (2018). DBN.2.2.- 12:2018. Kyiv. [In Ukrainian].
[Планування і забудова території. ДБН Б.2.2.- 12:2018. Київ, 2018. 187 с.]
7. *City planning. Guide for urban planner*. (2001). Ed. T.F. Panchenko. Kyiv. 192 p. [In Ukrainian].
[Містобудування. Довідник планувальника / за ред. Т.Ф. Панченко. Київ, 2001. 192 с.]
8. Pidhrushnyi H.P. (2017). Urbogenesis in Ukraine: determining factors, peculiarities of manifestation and main stages. *Urban Ukraine: in the epicenter of spatial changes*. Kyiv, 48-64. [In Ukrainian].
[Підгрушний Г.П. Урбогенез в Україні: визначальні чинники, особливості прояву та основні етапи // Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: монографія. Київ, 2017. С. 48-64.]
9. Bocharov Yu.P., Filvarov G.I. (1987). *Production and spatial organisation of cities*. Moscow. [In Russian].
[Бочаров Ю.П., Фильваров Г.И. Производство и пространственная организация городов. Москва, 1987. 256 с.]
10. *The general plan of Kyiv city for the period till 2020. Basic provisions*. (2001). Kyiv. [In Ukrainian].
[Генеральний план міста Києва на період до 2020 року. Основні положення. Київ, 2001. 69 с.]
11. *The general plan of Kyiv city. Basic provisions*. (2015). Kyiv. [In Ukrainian].
[Генеральний план м. Києва. Основні положення. Київ, 2015. 103 с.]

Стаття надійшла до редакції 22.10.2018